

ric Bruner, Werner Beierwalters) ως και ειδικές συνεδρίες τής ίδιας Έταιρείας με θέματα: «Ό Πλάτων και ό Πλωτίνος», ό «Πορφύριος: μεταξύ δύο πολιτισμών», «Μνήμη και ώραίο στή διανόηση του Πλάτωνος και του Πλωτίνου», «Τό κακό στον Πλωτίνo και στον Jahn», κλπ.

2. Οί όμιλητές πάνω στό θέμα ή «έπικαιρότητα του Άριστοτέλη» (E. Berti, J. Anton, A. Gomer-Lobo, F. Olivieri και J. Owens), παρά τίς διαφορετικές τοποθετήσεις κατά τήν προσέγγιση του «άριστοτελικού σύμπαντος», συμφώνησαν στό έξής σημείο, ότι δηλαδή ή σοφία του Άριστοτέλη, είτε ως φυσική είτε ως γνωσιοθεωρία είτε ως ήθική και πολιτική, είναι απαραίτητη στήν εποχή μας για νά θεραπεύσει τόν «πάσχοντα πολιτισμό μας». Η έπικαιρότητα ύπάρχει, αλλά τό πρόβλημα είναι ή αναζήτηση και ή άνεύρεση τών μεθόδων εκείνων που θά καταστήσουν τήν έπικαιρότητα αυτή ζώσα και θά τήν ένσταλλάξουν μέσα στήν καρδιά του πολιτισμού μας.

Γ. Έντυπωσιακή ήταν ή παρουσία στό συνέδριο τών Έλλήνων καθηγητών και έρευνητών, τόσοσ από τήν Ελλάδα όσοσ και από τό έξωτερικό. Από ελληνικής πλευράς συμμετείχαν μέ ανακοινώσεις ό καθηγητής Κ. Βουδούρης, ή άναπλ. καθηγήτρια Μ. Δραγώνα-Μονάχου, ό καθηγητής Ε. Μουτσόπουλος (πού ήταν και Πρόεδρος Συνεδριών), ό καθηγητής Γ. Μποζώνης, ό Δρ Λ. Μπαρτζελιώτης και ό Δρ Π. Νικολακόπουλος: από πλευράς Έλλήνων του έξωτερικού έλαβαν μέρος, μεταξύ άλλων, ό καθηγητής Δ. Άνδριόπουλος, ό καθηγητής J. Άντον, ό καθηγητής Κ. Γεωργιάδης, ό καθηγητής Ν. Μουταφάκης, ό καθηγητής Ν. Γεωργόπουλος και ό Γ. Παπαγούνος.

Η συνάντηση τών φιλοσόφων από τήν Ελλάδα και από τόν έλληνισμό τής Δισσοπαράσ κατά τά διαλείμματα του Συνεδρίου ήταν μία πρώτης τάξεως εύκαιρία όχι μόνον για άνταλλαγές απόψεων πάνω σέ φλέγοντα φιλοσοφικά και έπιστημονικά θέματα, αλλά και για νά τεθούν οι βάσεις για μία μονιμότερη και άποτελεσματικότερη συνεργασία και όργάνωση μεταξύ τους. Είναι μία προσπάθεια που άξίζει νά ένισχυθεί μέ κάθε τρόπο και ν' άναπτυχθεί περαιτέρω για τό καλό τής ελληνικής φιλοσοφίας.

ΔΡ Λ. Κ. ΜΠΑΡΤΖΕΛΙΩΤΗΣ
ΛΕΚΤΩΡ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Β΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

(ΑΘΗΝΑ, 26-28 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1983)

Μετά τήν έπιτυχία του Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Φιλοσοφίας μέ θέμα «*Φιλοσοφία και πολιτική*» και τήν έκδοση τών Πρακτικών του (Άθήνα 1982), ή Έλληνική Φιλοσοφική Έταιρία διοργάνωσε υπό τήν αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Έπιστημών, και μέ τήν συμπάρασταση του Δήμου Άθηναίων, από τίς 26-28 Σεπτεμβρίου 1983 στο Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών τό Β΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας μέ θέμα «*Η φιλοσοφία σήμερα*». Τήν όργάνωση του Συνεδρίου ανέλαβε τό Διοικητικό Συμβούλιο τής ΕΦΕ σέ συνεργασία μέ τό Διοικητικό Συμβούλιο τής Φιλοσοφικής Έταιρίας Κύπρου. Τό πλήθος τών ανακοινώσεων, τών παρεμβάσεων και τών συζητήσεων, καθώς και ή πυκνότητα του άκροατηρίου (και μάλιστα τών φοιτητών τών πανεπιστημίων), που παρακολούθησαν τό Συνέδριο, δείχνουν τό μεγάλο ένδιαφέρον τής σύγχρονης ελληνικής διανόησης για τή φιλοσοφία και τά σύγχρονα προβλήματα.

Σέ άδρές γραμμές τά θέματα τοῦ Β΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Φιλοσοφίας τῆς ΕΦΕ μποροῦν νά ένταχθοῦν στίς ἐξῆς ἐνότητες:

- 1) Ἡ έννοια καί τό περιεχόμενο τῆς φιλοσοφίας.
- 2) Ἡ φιλοσοφική μέθοδος.
- 3) Σκοπός καί ἀποστολή τῆς φιλοσοφίας.
- 4) Ἡ φιλοσοφία, ὁ άνθρωπος καί τά σύγχρονα προβλήματα.
- 5) Ἡ φιλοσοφία καί ἡ διεπιστημονική έρευνα.

Μέσα στά πλαίσια τῆς παραπάνω θεματικῆς ἔγιναν ἀνακοινώσεις μέ ξεχωριστό ένδιαφέρον, πού ἀποτελοῦν συμβολές στή διερεύνηση ἀντιστοιχῶν ζητημάτων.

Εἰδικότερα καί σέ σχέση μέ τήν πρώτη θεματική ἐνότητα τονίσθηκαν τά ἐξῆς:

Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Γ. Ἀντωνόπουλος (*Φιλοσοφία ἢ φιλοθεωρία;*) ἀσχολήθηκε στήν ἀνακοίνωσή του μέ τοὺς λόγους ἐπικράτησης τοῦ ὄρου «φιλοσοφία» ἀντί τοῦ ὄρου «φιλοθεωρία» σέ συνάρτηση μέ τήν πλατωνική καί ἀριστοτελική προβληματική. Ἡ Δρ Γ. Ἀποστολοπούλου (*Ἐπίσης ἡ ἀποστολή τῆς φιλοσοφίας: Ἐπίσης ἀποστολή τῆς φιλοσοφίας;*) ἐπέσημανε ὀρθῶς τοὺς κινδύνους πού ἐγκλείει σήμερα ὁ λόγος γιά τό «τέλος τῆς φιλοσοφίας»: *Ἐπίσης ἀποστολή τῆς φιλοσοφίας;* ἐπέσημανε ὀρθῶς τοὺς κινδύνους πού ἐγκλείει σήμερα ὁ λόγος γιά τό «τέλος τῆς φιλοσοφίας», μιά καί ἡ διακήρυξη αὐτῆ μπορεῖ νά μεταφρασθεῖ «σέ κατηγορική προσαγή πού ὀδηγεῖ σέ μορφές ἀνελευθερίας». Ἡ Δρ Ἄννα Κελεσιδου-Γαλανοῦ (*Κρίση τῆς φιλοσοφίας - κρίση φιλοσόφων*) ὑποστήριξε τήν ἔγκυρη ἄποψη, ὅτι δέν ὑφίσταται κρίση τῆς φιλοσοφίας, ἀλλά ἡ ὀποιαδήποτε ἀμφισβήτηση τῆς φιλοσοφίας συνάπτεται πρὸς τήν ποιότητα ἢ τήν καταλληλότητα τῶν ἐκπροσώπων τῆς φιλοσοφίας.

Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Θ. Βέικος (*Σύγχρονες κριτικές ἀπόψεις γιά τή φιλοσοφία. Τό πρόβλημα τῶν κριτηρίων*), ἀναφερόμενος στίς μορφές κριτικῆς πού ἀμφισβητοῦν ὠρισμένα θέματα τῆς φιλοσοφίας, συσχέτισε τήν ἀμφισβήτηση αὐτῆ πρὸς τά υἱοθετούμενα κριτήρια πού οἱ μορφές αὐτές τῆς κριτικῆς χρησιμοποιοῦν.

Συναφῶς πρὸς τή δεῦτερη θεματική ἐνότητα ἔγιναν ἀνακοινώσεις, πού τοποθέτησαν τό πρόβλημα τῆς φιλοσοφικῆς μεθόδου σέ ὅλες του τίς διαστάσεις.

Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Κ. Βουδούρης (*Φιλοσοφική μέθοδος: Μονισμός ἢ πλειονοκρατία;*) ἐξέτασε μέ πολύπλευρο τρόπο τό ἐρώτημα πού ἔθεσε ἀπό τή σκοπιά τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας, δηλ. προσδιόρισε τίς ἀναγκαῖες καί ἐπαρκεῖς συνθηκες πού μᾶς ὑποχρεώνουν νά δεχθοῦμε ὡς ὀρθολογικότερη τήν ἀρχή τῆς μεθοδολογικῆς πλειονοκρατίας, ἂν καί ἡ μαγεία τῆς μιᾶς μεθόδου, πού στοιχεῖ στή μιά καί μόνη πραγματικότητα, δέν χάνει τήν ἰσχὺ της, μολοντί ἔχει καθοδηγητική ἀπλῶς χρησιμότητα στήν έρευνα.

Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Γ. Κουμάκης (*Ἡ μέθοδος τῆς φιλοσοφίας ὡς ἀπορητική διαλεκτική*) τόνισε τήν ἀξία τῆς ἀπορητικῆς διαλεκτικῆς πού στοιχεῖ πρὸς τήν πλατωνική μέθοδο.

Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Κ. Κωβαῖος (*Ἡ γλωσσολογική μέθοδος τοῦ ὕστερου Wittgenstein*) ἔδειξε τήν ριζοσπαστικότητα τῆς βιτγκενσταϊνικῆς μεθόδου, ὅπως αὐτῆ διαμορφώθηκε κατά τήν ὕστερη περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ φιλοσόφου. Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Δ. Λιβέρης (*Ἡ ἀξιωματική μεθοδολογία τῆς γνώσης στή σύγχρονη φιλοσοφία*) προσπάθησε νά δείξει ποιά χρησιμότητα μπορεῖ νά ἔχει ἡ ἀξιωματική μέθοδος (πρβλ. μαθηματική ἐπιστήμη) μέσα στή φιλοσοφική γνώση. Ἐπίσης ἀναπληρωτής καθηγητής Π. Τσελεμάνης (*Ἡ μέθοδος τῆς ἀλήθειας στή μεταφυσική κατά Davidson*) παρουσίασε τή μέθοδο τοῦ σύγχρονου ἀναλυτικοῦ φιλοσόφου Davidson καί ἔδειξε πῶς ἡ μέθοδος αὐτῆ ἐφαρμόζεται στή περιοχή τοῦ μεταφυσικοῦ λόγου.

Ἐνδιαφέρουσες ἦταν, ἐπίσης, οἱ ἀνακοινώσεις πάνω στή θεματική ἐνότητα «Ἐπίσης ἀποστολή τῆς φιλοσοφίας»:

‘Ο καθηγητής Κ. Δεσποτόπουλος (*‘Η άποστολή τής φιλοσοφίας στη σύγχρονη ‘Ελλάδα*) μέ τή χαρακτηριστική του έμβρίθεια τόνισε τήν «λυτρωτική γιά τήν ύπαρξη του άνθρώπου καί όδηγητική γιά τό βίο του άποστολή τής φιλοσοφίας» καί έπεσήμανε τήν άξία τής φιλοσοφίας γιά τόν ‘Ελληνισμό.

‘Ο καθηγητής Ε. Θεοδώρου (*‘Εσφαλμένες άντιλήψεις γιά τήν έννοια καί άποστολή τής φιλοσοφίας*) ύπόμνησε ότι εΐναι πολύ χρήσιμο τό νά προσδιορισθοΐν οι έσφαλμένες άντιλήψεις γιά τήν άποστολή τής φιλοσοφίας, γιατί έτσι όδηγοΐμεθα στην σύλληψη τών καθ’ αυτό γνωρισμάτων του φιλοσοφικού στοχασμοΐ. ‘Ο έπίκουρος καθηγητής Κ. Κατσιμάνης (*‘Ο φιλόσοφος άνάμεσα στη στράτευση καί στη θεωρητική άπραξία*) ύποστήριξε τήν άποψη ότι ό φιλόσοφος δικαιώνεται πλήρως, έφ’ όσον στρατεύεται γιά τήν έπίλυση τών προβλημάτων, πού άφοροΐν τόν άνθρωπο. ‘Ο κ. Β. Νούλας (*Προϋποθέσεις γιά μιá σύγχρονη νεοελληνική φιλοσοφική παιδεία*) δέν διάβασε τήν ανακοίνωσή του, λόγω άπουσίας του στό ‘Εξωτερικό. Στην κατατεθείσα στή Γραμματεία του Συνεδρίου ανακοίνωσή του εκθέτει όρισμένες σκέψεις καί άπόψεις του γιά τήν πορεία τής νεοελληνικής φιλοσοφικής παιδείας.

Πολλοί σύνεδροι αναφέρθηκαν στη θέση του άνθρώπου μέσα στό σύγχρονο κόσμο, έκαναν λόγο γιά τίς σύγχρονες φιλοσοφικές κινήσεις καί παρουσίασαν τεκμηριωμένες θέσεις πού δείχνουν τήν προσφορά τής φιλοσοφίας γιά τήν κατανόηση καί έπίλυση συγχρόνων προβλημάτων:

‘Ο Δρ Γ. Καραγιάννης (*‘Η φιλοσοφία ως όντολογία του καθόλου καί του μέρους έναντι τών προβλημάτων του σημερινού άνθρώπου*) πιστεύει ότι ή φιλοσοφία πρέπει νά άσχολεΐται μέ τά συγκεκριμένα προβλήματα καί μάλιστα μέ όσα άφοροΐν άμεσα τόν άνθρωπο.

‘Η δ. Μ. Κουτλούκα τόνισε, επίσης, ότι ό σύγχρονος άνθρωπος, γιά νά άντιμετωπίσει τίς πιέσεις πού ύφίσταται χρειάζεται νά καταφύγει στη φιλοσοφία, γιά νά βρει τόν δρόμο του. ‘Ο κ. Χ. Μαλεβίτσης (*‘Ο φιλοσοφικός στοχασμός καί ή χαλεπότης τών καιρών μας*) παίρνοντας ως άφετηρία άπόψεις πού προβάλλονται από τόν Μ. Heidegger έπεσήμανε τούς κινδύνους πού άπειλοΐν τόν άνθρωπο από τήν αυτονόμηση τής τεχνολογίας.

‘Ο καθηγητής Ε. Μουτσόπουλας (*‘Η φιλοσοφία καί ό σύγχρονος άνθρωπος*) μέ μεστό λόγο εξέτασε τίς δυνατότητες γιά έπιστροφή τής φιλοσοφίας στα «οικεία της θέματα» καί τόνισε ότι μιá τέτοια έπιστροφή συνιστά γιά τή φιλοσοφία *μεγαλεΐο* καί *όχι άθλιότητα*.

‘Απήχηση τής σύγχρονης φιλοσοφικής προβληματικής πάνω σέ διάφορα ένδιαφέροντα θέματα παρουσίασαν μέ τίς ανακοινώσεις τους: ή έπικουρική καθηγήτρια Ν. Γεωργοπούλου - Νικολακάκου (*Πολυμορφία τής σύγχρονης φιλοσοφικής άπορίας*), ό Δρ. Σ. Δεληβογιατζής (*‘Η φιλοσοφία καί τό παραγωγικό ύποκειμενο*), ό Δρ. Φ. Βώρος (*‘Η φιλοσοφία τής ιστορίας σήμερα*) καί ό μόνιμος έπίκουρος καθηγητής Γ. Κωσταράς (*τό ότομο ως μοχλός του ιστορικού γίνεσθαι στον Μπόρχες*).

‘Επίκαιρα φιλοσοφικά προβλήματα έθιξαν μέ τίς ένδιαφέρουσες ανακοινώσεις τους καί οι έξής: ‘Η αναπληρώτρια καθηγήτρια Μυρτώ Δραγώνα - Μονάχου (*‘Η φιλοσοφία καί τά άνθρώπινα δικαιώματα*) τόνισε τήν άνάγκη μιáς νέας διεπιστημονικής φιλοσοφικής ανθρωπολογίας πού νά άποτελεΐ θεωρητικά ύπόβαθρο γιά τήν κατοχύρωση τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ὁ καθηγητής Λ. Κουλουμπαρίτης (*Μεταφυσική καὶ τεχνική*) θεωρεῖ τὴν τεχνική ὡς μία θεμελιώδη ἔκφραση τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, πού μᾶς ὑποχρεώνει νά τὴν ἀντιμετωπίσουμε ὑπὸ νέα προοπτική καὶ νά τὴν συσχετίσουμε μέ τὴ μεταφυσική. Ὁ καθηγητής Ε. Μπουροδόημος ἀντιμετώπισε τὴν ἐπιστημονική ἔρευνα ὑπὸ νέα προοπτική καὶ ἐξῆρε τὸ ἔργο τῆς φιλοσοφίας γιὰ τὴν ἀποτροπή τῶν κινδύνων, πού ἀπειλοῦν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. Ἡ καθηγήτρια Ν. Τσουγιπούλου (*Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱατρικῆς σήμερα*) ἀσχολήθηκε μέ τὴν παρουσίαση τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων, πού ἀνακύπτουν μέσα ἀπὸ τὴν ἱατρική πρακτική καὶ ἀποτελοῦν εἰδικὸ ἀντικείμενο τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱατρικῆς. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι, λόγω τῆς ἀπουσίας της στό Ἐξωτερικό, ἡ ἀνακοίνωσή της διαβάστηκε ἀπὸ ἄλλο πρόσωπο (τὴν κα Α. Γλυκοφρύδη - Λεοντίνη), ἐν τούτοις προκάλεσε ἔντονο ἐνδιαφέρον.

Πάνω στὴν θεματικὴ ἐνότητα «Σχέσεις φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης» μίλησαν οἱ ἐπόμενοι σύνεδροι:

Ὁ Δρ Α. Κουτουῦγκος (*Φιλοσοφία καὶ διεπιστημονική ἔρευνα*) ἀναφέρθηκε στὴ μορφή τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπιχειρήματος. Ὁ Δρ Λ. Μπαρτζελιώτης ἐξέτασε τὴν σχέση πού ὑπάρχει μεταξύ φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, προσδιορίζοντας αὐτὴν ὡς σχέση δυναμικῆς ὕψης.

Ὁ καθηγητής Ε. Μπιτσάκης (*Ἡ ἐνότητα ἐπιστημῶν καὶ φιλοσοφίας*) ἀναφέρθηκε σέ ὀρισμένες κοινές ἔννοιες καὶ μεθόδους πού ὑπάρχουν στὴ φιλοσοφία καὶ τὴν ἐπιστήμη, ἀποκαλώντας αὐτές οἰονεὶ φιλοσοφικές. Μέ βάση τὴ διαπίστωση αὐτὴ ὑποστήριξε μέ σαφήνεια καὶ πληρότητα τὴν ἐνότητα ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας.

Ὁ Δρ Π. Νικολακόπουλος ἀναφέρθηκε σέ προβλήματα συναφῆ μέ τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἀντικειμένων πού ἐξετάζει ἡ φιλοσοφία σήμερα καὶ πῶς τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ πρέπει νά διαχωρίζονται ἀπὸ τὰ μὴ καθαρῶς φιλοσοφικά.

Εἶναι φανερό ὅτι οἱ ἀνακοινώσεις πού ἔγιναν στό Συνέδριο κάλυψαν ἕνα εὐρὺ φάσμα τῆς σύγχρονης φιλοσοφικῆς προβληματικῆς.

Ἐπί πλέον, μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἔδωσαν, σέ πολλές περιπτώσεις, τὴν οὐσία τῶν συζητουμένων σήμερα θεμάτων. Ἀκόμη, πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι ὁ φιλοσοφικός λόγος, πού ἀκούσθηκε στό Συνέδριο αὐτό, ἦταν πράγματι ἐλεύθερος, πολύφωνος καὶ πολυχρωμος, μέ τὴν ἔννοια ὅτι δέν ἐπιδιώχθηκε νά προβληθεῖ ἕνα φιλοσοφικὸ ρεῦμα, ὅσο δὴποτε σπουδαῖο καὶ ἂν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ ἐπιτεύχθηκε ἡ ἰσορροπία προβολῆς διαφοροποιημένων ἀπόψεων καὶ πλευρῶν τῆς θεματικῆς τοῦ Συνεδρίου.

Σχετικὰ μέ τὴν ὀργανωτικὴ πλευρά καὶ τὴν ὄλη διεξαγωγή τοῦ Συνεδρίου ὀφείλουμε νά τονίσουμε ἰδιαίτερα ὅτι ἡ ΕΦΕ μέ τὸ Συνεδριό της αὐτό ἔκανε ἕνα μεγάλο βῆμα ἐμπρός καὶ δημιουργεῖ πράγματι παράδοση, γιατί τὸ Β΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας ἦταν ἀπὸ κάθε σκοπιά ἄσφορα ὀργανωμένο.

Συμπερασματικά, ἡ συνολικὴ ἐντύπωση πού ἀποκομίσαμε ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου εἶναι ὅτι τὸ Β΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας ἦταν ὄχι μόνον ἄρτια ὀργανωμένο, ἀλλὰ καὶ ὕψλης ἐπιστημονικῆς στάθμης.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΧΑΡΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΟΥΚΑΝΟΣ
ΛΕΚΤΟΡ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ